

Risalelerde yüksek bir mertebe müşahitlik olarak gösteriliyor, bu vazifeyi melekler ve ruhaniyat da yapıyor. İnsan daha pasif gibi olmuyor mu? İnsanın Halife ünvanı diğer mevcudatın tesbihatlarına müdahale gibi daha aktif bir sorumluluk değil mi?

İnsan, şu kainat içinde Allah'ın bütün isim ve sıfatlarının tecellilerini tartıp ölçecek bir mahiyete sahiptir. İnsan her bir isim ve sıfata müşahit olacak, onu temaşa edecek bir cihaz ile mücehhezdir. İnsanın her bir his ve cihazı bir isime açılan menfez gibidir. O menfez ile Allah'ın isimlerini seyreder. Ama melek ve ruhaniyatlar bu hususta insan gibi bir mahiyete sahip değildir. İnsan gibi bütün isim ve sıfatları müşahede edemezler. Zira o isim ve sıfatlara açılan menfezler meleklerin mahiyet ve fitratlarında yoktur.

Mesela mide, dil, nefis gibi kesif ve cismani cihazlar meleklerde olmadığı için, Allah'ın bir çok ismini insan gibi cami ve mükemmel bir şekilde müşahede ve idrak edemezler. Yani melek ve ruhların yaptığı müşahitlik insana nispeten mahdut ve cüzidir. İnsanın müşahitliği ise cami ve küllidir. İnsanın mide ve açlık hissi ile Allah'ın çok ihsan ve ikramlarını tartması ve dil ile bin bir lezzet eli ile sunulan kerem manasını anlaması ve bu temaşa ile arz-ı ubudiyet etmesi elbette meleklerden üstündür. ***Bu yüzden kainatta sultan ve halife insan olarak tayin edilmiştir.***

İnsan yaratılmışlar içinde bütün mahlukatın muhtelif kulluk vazifelerini külli bir niyet ile Allah'a takdim eden yegane varlıktır. Zira insan, kainatın küçük bir misali ve modeli olmasından, her mahlukun hususiyetini üstünde cem etmiştir.

Mesela nurani latife ve hisler noktasından melek ve ruhları anlar, cismaniyet ve kesafet yönü ile de maddi mahlukları anlar. Yani her nevi mahlukun üstün ve keskin vasıfları insanda toplanmıştır. İşte insan, bu yönü ile bütün mahlukatın vekili kıvamında olduğunu ilan ediyor. Ve mahlukatın fitri ve şuuri kulluklarını hem mahlukat namına, hem de kendi namına külli bir niyet ile Allah'a takdim ediyor. Bu takdim bir nevi mahlukata müdahale olup, onlar üzerinde faal oluşunu ilan etmek oluyor.